

مجله حقوقی

دوره ۸ - شماره ۲۳ - بهار ۱۴۰۴

- تحلیلی بر مقایسه تغییرات اساسی در مقررات یو.سی.پی ۵۰۰ و یو.سی.پی ۶۰۰
همایون مافی، سودابه اسدیان
عدالت قضایی در قوانین کیفری اسلام
ابوالفتح خالقی، مریم خلیل دخت
تأثیر بیماری‌های فراگیر بر گسترش تروریسم
محسن مولائی فرد، هادی مسعودی قر
بزه دیدگی زنان در خانواده: راهکارها و مبانیت حمایت کیفری از آنان
سیدعلیرضا میرکمالی، زهرا محمودی، امید زینالی
چالش‌ها و راهبردهای اجرایی شدن حجاب و عفاف
محمود حبیبی تیار، نرگس زندی علی آبادی
نقد آیین نامه ماده سوم قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول
کوثر نظری، ابراهیم باقوتی
مطالعه تطبیقی اصل حسن‌نیت در حقوق ایران و فرانسه بر پایه اصلاحات ۲۰۱۶
اکبر عظیمی
واکاوی شناسایی حق بر محیط زیست در پرتو اسناد بین المللی و رویه های قضایی
مونا دوانلو
تأملی در روند هوش مصنوعی در پیشگیری از جرم
علی نجفی، سیدمحسن موسوی قر
نابرابری جنسیتی در اشتغال زنان استان سیستان و بلوچستان: بررسی عوامل اجتماعی و سیاسی
ابوالحسن جنتی، زینب هاشمی باغی
نقد و تحلیل تطبیقی ماهیت قراردادهای هوشمند در نظام‌های حقوقی ایران و ایالات متحده آمریکا
امل سلیمانی، مریم اسکندری
تحلیل تطبیقی جرم تصرف عدوانی اموال منقول در حقوق ایران و انگلستان: مبانیت، ارکان و ضمانت های اجرایی
امیرمحمد ماهرخ، سعید بابایی
صلح در حقوق ایران: تحلیل تطبیقی با دیگر راه های حل و فصل اختلافات
محمدباقر پارساپور، اعظم لطفی نیستانک
آثار حقوقی و پیامدهای استناد به قاعده ضرورت در حقوق بین‌الملل
سیدمحمدپیرام بطحایی
تحلیل جرایم مرتبط با زمین خواری در حقوق کیفری ایران و فرانسه
وحید کیومرثی
بررسی خسارت ناشی از خسارت در حقوق ایران و کنوانسیون بیع بین المللی کالا
امیرمحمد توکلی، ستایش حاج رحیملی طهرانی
مقایسه تحریم‌های یکجانبه و تحریم‌های شورای امنیت: تحلیل حقوقی و پیامدهای فرامرزی
سیدفواد علوی، علی تقی‌زاده، محمدجواد قصابی فرد
جرایم و حوادث ناشی از کار در حقوق ایران و فرانسه
سیماسوداگر
جایگاه حقوقی کاربرد سلاح های شیمیایی از سوی عراق علیه ایران از منظر حقوق بین الملل
سارا فرزادی مهر، مجتبی نظیف، قاسم مقدمیان، اسماعیل عموری
سیاست جنایی مجازات های جایگزین‌های حبس در جرایم نبروهای مسلح ایالات متحده آمریکا
امیرحسن ابوالحسنی، سیدحبیبی علوی، الهام زارع
قرارداد حمل و نقل کالا در نظام حقوقی ایران و فرانسه
مهشید سادات طبایی، فهیمه طاهرلو
استقرار قوانین هوش مصنوعی در مبارزه با پولشویی و بازیابی دارایی‌ها
علی موید احمدی، امیررضا محمودی
مالکیت مریخ در پرتو معاهده فضای ماورای جو ۱۹۶۷ میلادی: تحلیل حقوقی تعارضات و راهکارها
مهدی قره داغی
تحلیل سیاست کیفری قانونگذار ایرانی در قبال جرایم تروریستی: چالش‌ها و راه کارها
مصطفی رضایی
تعارض اصول حاکم بر اراضی شهری با حقوق مالکانه در نظام حقوقی ایران
سیدمحمدباقر حقایقی، فرزین یزدان پناه، حمیدرضا کناری زاده
بررسی فقهی-حقوقی عدم لزوم ترتیب اثر به شرط حق طلاق زوجه در عقدنامه های نکاح
وحید پارسایی دادرس
جایگاه تفسیر قرارداد در نظام حقوقی ایران
اصلان علیزاده، اسماعیل حسینی
اجرایی آرای دیوان داوری ورزش در سطح ملی
سپیده احمدیان فرد
چبران خسارت ضرر شخصی در شبه جرم و مصادیق آن در قوانین کیفری: بررسی حقوقی و قضایی
میثم حسینی زاده
بررسی فقهی و حقوقی لجاج مصنوعی در ایران
فاطمه معزی، هانیه اکبری، هادی روستا

Analysis of the Iranian Legislator's Criminal Policy Against Terrorist Crimes: Challenges and Solutions

تحلیل سیاست کیفری قانونگذار ایرانی در قبال جرایم تروریستی: چالش‌ها و راه کارها

Mostafa Rezaei

Master of Criminal Law and Criminology, Tabnak University, Lamerd, Iran

مصطفی رضایی

کارشناس ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشگاه تابناک، لامرد، ایران
good15239586@gmail.com

Abstract

The study, entitled examines the various dimensions of terrorism and its effects on the rights of victims and the Iranian legal system. The main issue of this research is to identify the challenges and legal gaps in the field of combating terrorist crimes and compensating victims. The objectives of this research include identifying the rights of victims of terrorist crimes, examining the process of establishing the responsibility of those responsible for terrorist crimes, and analyzing legal and legal solutions for compensating for damages resulting from these crimes. The research method used in this study is documentary and comparative analysis, which examines international laws and conventions and compares them with the Iranian legal system. The key findings of this research show that the Iranian legal system faces serious challenges in the field of comprehensively defining terrorism and compensating victims. Also, the absence of a comprehensive and efficient legal framework in the field of terrorism can lead to the continuation and expansion of this phenomenon. The conclusion of this study emphasizes the need to formulate comprehensive and specific laws in the field of terrorism and compensation for victims. Also, suggestions are made to improve the legal and judicial situation in this field, which include strengthening international cooperation, creating effective mechanisms for compensation and paying attention to human rights and protecting victims. This research can serve as an important step towards identifying and analyzing Iran's criminal policy towards terrorist crimes and improving the country's legal system in this field.

Keywords: Terrorism, Criminal Policy, Victim Rights, Criminal Liability, Compensation.

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی ابعاد مختلف تروریسم و تأثیرات آن بر حقوق قربانیان و نظام حقوقی ایران می‌پردازد. مسئله اصلی این پژوهش، شناسایی چالش‌ها و خلأهای قانونی موجود در نظام حقوقی ایران در زمینه مقابله با جرایم تروریستی و جبران خسارت به قربانیان است. اهداف این پژوهش شامل شناسایی حقوق قربانیان جرایم تروریستی، بررسی فرایند احراز مسئولیت مسئولین جنایات تروریستی و تحلیل راهکارهای قانونی و حقوقی جبران خسارات ناشی از این جرایم می‌باشد. روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش، تحلیل اسنادی و تطبیقی است که به بررسی قوانین و کنوانسیون‌های بین‌المللی و مقایسه آن‌ها با نظام حقوقی ایران می‌پردازد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نظام حقوقی ایران با چالش‌های جدی در زمینه تعریف جامع تروریسم و جبران خسارت به قربانیان مواجه است. همچنین، عدم وجود یک چهارچوب قانونی جامع و کارآمد در زمینه تروریسم می‌تواند به تداوم و گسترش این پدیده منجر شود. نتایج این پژوهش بر ضرورت تدوین قوانین جامع و مشخص در زمینه تروریسم و جبران خسارت به قربانیان تأکید دارد. همچنین، پیشنهاداتی برای بهبود وضعیت حقوقی و قضایی در این زمینه ارائه می‌شود که شامل تقویت همکاری‌های بین‌المللی، ایجاد سازوکارهای مؤثر برای جبران خسارت و توجه به حقوق بشر و حمایت از قربانیان است.

واژگان کلیدی: تروریسم، سیاست کیفری، حقوق قربانی، مسئولیت کیفری، جبران خسارت.

Received: 2025/03/27 -Review: 2025/05/15 -Accepted: 2025/06/10

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۳/۲۷ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۱۰

ارجاع:

رضایی، مصطفی؛ (۱۴۰۴)، تحلیل سیاست کیفری قانونگذار ایرانی در قبال جرایم تروریستی: چالش‌ها و راه کارها، تمدن حقوقی، شماره ۲۳.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

با وجودی که تروریسم پدیده نوظهوری نیست و تاریخ مملو از اقدامات تروریستی بوده و تاکنون امنیت و حیات بی‌گناهان بی‌شماری توسط تروریست‌ها سلب یا تهدید شده است، اما تنها چند دهه است که با توجه به گستردگی و ویژگی‌هایی که پدیده تروریسم پیدا کرده است به یکی از مباحث بحث‌انگیز بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی تبدیل شده است (حکیمی‌ها، ۱۳۹۰، ۵۶). تروریسم، پدیده‌ای است محصول علل مختلف که در عین حال، علت شکل‌گیری وضعیت‌های گوناگون محسوب می‌شود. از دید مناسبات تروریسم و حقوق بشر، این پدیدار، معلول نقض حقوق بشر و نبود شرایط صلح ماندگار است که خود نیز با عملیات و اقدام، به نقض بسیاری از حقوق اساسی بشری فردی و همگانی منجر می‌گردد و در درجه اول، حق بر صلح و آرامش همگانی بشر را در معرض تهدید قرار می‌دهد (نمایان، ۱۳۸۸، ۱۵۵).

در دنیای جهانی‌شده امروز، تروریسم به‌عنوان یکی از چالش‌های اصلی امنیت بین‌المللی شناخته می‌شود که علاوه بر تهدید به حیات و امنیت مردم، ساختارهای حقوقی و قضایی کشورها را نیز تحت فشار قرار می‌دهد. تروریسم با توجه به پیچیدگی، فراملی شدن و سازمان‌یافته بودن آن، نیازمند یک رویکرد حقوقی و کیفری جامع و مؤثر است. در این زمینه، نظام حقوقی ایران نیز در مقابله با این پدیده، چالش‌های متعددی را تجربه کرده است.

بررسی دقیق نشان می‌دهد که پیش از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، موضع صریح و عنوان مجرمانه مشخصی نسبت به تروریسم در حقوق کیفری ایران وجود نداشت و غالب دادستان‌ها و دادگاه‌ها

مجبور بودند از عناوین کلی تری همچون «محاربه»، «قتل عمد» یا «تخریب» برای تفهیم اتهام به مرتکبان استفاده کنند. با این حال، با گسترش روزافزون فعالیت‌های تروریستی و عدم کارآیی چهارچوب‌های حقوقی موجود، ضرورت بازنگری در سیاست کیفری قانونگذار ایرانی در قبال این جرایم به وضوح آشکار شده است. همچنین، عدم توافق بین‌المللی در تعریف تروریسم و عدم اجرای مؤثر کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط، نقش مهمی در تضعیف تلاش‌های جهانی علیه این پدیده داشته است. در حال حاضر، چالش‌های قانونی و قضایی موجود در نظام حقوقی ایران شامل عدم شفافیت تعریف تروریسم، خلأهای قانونی در جبران خسارت به قربانیان و عدم تعقیب قانونی اشخاص حقوقی پشتیبان تروریست‌ها است.

در این پژوهش، سعی شده است سیاست کیفری قانونگذار ایرانی در قبال جرایم تروریستی به صورت جامع و تحلیلی بررسی شود. بنابراین، این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش‌ها است: آیا سیاست کیفری فعلی ایران برای مقابله با جرایم تروریستی کارآمد است؟ چه خلأهای قانونی و قضایی در نظام حقوقی ایران در این زمینه وجود دارد؟ چه راهکارهایی برای بهبود وضعیت حقوقی و قضایی در مقابله با تروریسم و حمایت از قربانیان این جرایم پیشنهاد می‌شود؟ این پژوهش با تحلیل تطبیقی قوانین داخلی ایران و کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط، به شناسایی نقاط ضعف و قوت در سیاست کیفری ایران پرداخته و راهکارهای عملی برای حل چالش‌های موجود ارائه می‌دهد.

۱- تعریف تروریسم

۱-۱- تعریف تروریسم در حقوق بین‌الملل

تروریسم به عنوان یک پدیده جهانی، در اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی به طور گسترده‌ای مورد بررسی قرار گرفته است. با این حال، عدم توافق بر سر یک تعریف جامع و واحد از تروریسم، یکی از چالش‌های اصلی در مبارزه با این پدیده است (کارگری، ۱۳۹۱، ۱۵). در این راستا، دو کنوانسیون مهم بین‌المللی به تعریف تروریسم پرداخته‌اند:

کنوانسیون مبارزه با بمب‌گذاری تروریستی: این کنوانسیون به طور خاص به تعریف تروریسم اشاره نکرده است، اما اقداماتی که به عنوان بمب‌گذاری تروریستی شناخته می‌شوند، شامل تحویل، جاسازی، تخلیه یا انفجار مواد منفجره در مکان‌های عمومی و تأسیسات دولتی را عنوان نموده است. این اقدامات باید با قصد ایجاد صدمه بدنی شدید یا انهدام گسترده همراه باشند. در این کنوانسیون، انگیزه سیاسی

تروریست‌ها به‌طور مستقیم ذکر نشده است و همچنین قید «غیرنظامیان» در تعریف تروریسم وجود ندارد. کنوانسیون بین‌المللی سرکوب حمایت مالی از تروریسم: این کنوانسیون به‌طور خاص به تعریف تروریسم پرداخته و قید «غیرنظامیان» را در تعریف خود گنجانده است. این قید منطقی به نظر می‌رسد، زیرا در صورت حمله به نظامیان، قواعد خاص خود را دارد. همچنین، در این کنوانسیون، شروع به جرم، شرکت، رهبری و دستور به ارتکاب جرایم نیز به‌عنوان جرم تروریستی شناخته می‌شود.

در گزارش کمیسیون حقوق بین‌الملل در سال ۱۹۹۵ میلادی، تروریسم بین‌المللی به‌عنوان اعمال خشونت‌آمیز علیه دولت‌ها تعریف شده است که هدف آن ایجاد ترس و وادار کردن دولت‌ها به اعطای منافع است. این تعریف به‌خوبی نشان‌دهنده ابعاد سیاسی و اجتماعی تروریسم است و بر تأثیرات آن بر روابط بین‌الملل تأکید دارد.

۱-۲- تعریف تروریسم در حقوق ایران

هدف جرایم تروریستی اختلال در زندگی و همبستگی اجتماعی با ایجاد ترس گسترده است. بنابراین، اگر پاسخ به تروریسم برآمده از همین ترس باشد و بر تشدید کنترل و افراط در کیفر تأکید کند، ممکن است به نفع تروریست‌ها و گروه‌های تروریستی باشد. به نظر می‌رسد مبارزه شدید کیفری با این جرایم اثر بازدارندگی نداشته و ممکن است موجب توجیه حملات تروریست‌ها و پیوستن اعضای دیگر به این گروه‌ها شود. چرا که افکار عمومی با مشاهده، کشف، مجازات شدید و سریع آن‌ها ممکن است به این اعتقاد برسد که دولت در حال مخالف کشی می‌باشد و از این مجرمین می‌ترسد. در نتیجه آن‌ها مستندی برای مشروعیت بخشیدن به طغیان و شورش خود پیدا می‌کنند (باباخانی، ۱۳۸۷، ۷۴).

در حقوق ایران، واژه تروریسم به معنای دهشت افکنی است. اگرچه واژه‌های ترور و تروریسم در موارد متعددی در قوانین کیفری به کار رفته است، ولی تعریف مشخصی از آن ارائه نگردیده و این بدان معنا است که تروریسم در حقوق ایران در حال حاضر به‌عنوان جرم مستقل شناخته نمی‌شود. قانونگذار از به کار بردن آن جز معنای لغوی را در نظر نداشته است (مهرآ و کارگری، ۱۳۹۳، ۵۵). بر اساس ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، برخی مصادیق ترور در صورتی که با قصد اخلاص شدید در امنیت داخلی و یا خارجی انجام شود، از مصادیق افساد فی الارض دانسته شده است (میرکمالی و همکاران، ۱۳۹۷، ۴۳۳). در این ماده، تخریب و پخش مواد سمی، میکروبی و خطرناک باید در حد وسیع باشد تا

مصادق افساد فی الارض باشد. همچنین، برخی جرایم مشابه با تروریسم، مانند محاربه، در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ وارد شده است. به عنوان مثال، ماده ۲۷۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، محاربه را به عنوان کشیدن سلاح به قصد جان، مال یا ناموس مردم یا ارباب آن‌ها تعریف می‌کند. باین حال، در حقوق ایران، آنجا که سخن از واژه‌های ترور و تروریسم به میان آمده، هیچ تعریفی از آن ارائه نشده است و آنجا که سخن از واژه‌های مشابه، مانند محاربه و افساد فی الارض به میان آمده، در تطبیق مصادیق بر این تعاریف، دقت لازم صورت نگرفته است.

۱-۳- معیارهای مشترک در تعریف تروریسم

با توجه به تعاریف ارائه شده، می‌توان به برخی معیارهای مشترک در تعریف تروریسم اشاره کرد: ترور اقدامی خشونت آمیز است. اهداف تروریسم، شهروندان غیرنظامی می‌باشد. هدف تروریسم ایجاد رعب و وحشت است. انگیزه اقدام تروریستی سیاسی یا مذهبی است. فرد یا گروه تروریست، دولتی و غیردولتی است. عمل تروریستی علیه شخص یا مجموعه‌ای از اشخاص و یا کل جامعه صورت می‌گیرد. اقدام تروریستی، اقدامی غیرقانونی است. باین حال، هیچ یک از این معیارها از نظر حیاتی، معیارهای ضروری یا کافی برای تعریف تروریسم شناخته شده نیستند. در نهایت، تروریسم شکلی از خشونت است، نه تمام آن. قصد و نیت اقدامات تروریستی تخریب و ایجاد خسارت است و این خسارت یک حرکت دقیق و حساب شده است که آثار روانی آن بسیار بیشتر از آثار فیزیکی آن است.

جرایم تروریستی به دلیل استفاده کور از خشونت و از این نظر که اغلب دارای بزه دیدگان مستقیم اتفاقی هستند (یعنی آن‌ها هدف اصلی حملات را تشکیل نمی‌دهند اما به طور تصادفی برای دادن پیامی انتخاب می‌شوند)، با دیگر جرایم متفاوت‌اند. بنابراین، مرتکب جرم با بزه دیده اختلاف و مشکلی ندارد. این پیام در واقع، انتشار یک احساس شدید رنج و ترس نه فقط به بزه دیدگان مستقیم و نزدیکان آن‌ها، بلکه به کل جامعه با قصد سیاسی، مذهبی یا ایدئولوژیک است (فیرحی و ظهیری، ۱۳۸۷، ۱۴۸).

۲- نقش سازمان ملل متحد و کنوانسیون‌های بین‌المللی در مقابله با تروریسم

۲-۱- عملکرد سازمان ملل متحد در مقابله با تروریسم

تروریسم به عنوان یکی از مهم‌ترین تهدیدهای جهانی، همواره توجه خاص جامعه بین‌المللی را برانگیخته است. سازمان ملل متحد، به عنوان محور اصلی هماهنگی بین‌المللی، در طی دهه‌های اخیر تلاش‌های

فراوانی برای مقابله با این پدیده به عمل آورده است (Costi, 2006, 463). این سازمان با تصویب قطعنامه‌ها و کنوانسیون‌های متعدد، به تعهدات مشترک کشورها در زمینه پیشگیری از تروریسم و مجازات عاملان آن پرداخته است.

شورای امنیت سازمان ملل متحد، به‌ویژه پس از حوادث یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ میلادی، نقش عمده‌ای در تدوین استراتژی‌های ضدتروریستی ایفاء کرده است. قطعنامه‌هایی نظیر قطعنامه شماره ۱۳۷۳^۱ الزاماتی را بر عهده کشورهای عضو قرار داده است که شامل مبارزه با حمایت مالی تروریست‌ها، جلوگیری از انتقال افراد و تسلیحات به گروه‌های تروریستی و تعقیب مجرمین می‌شود. این قطعنامه‌ها تحت فصل هفتم منشور ملل متحد که الزام‌آور است، صادر شده و به تمام کشورها اجازه رسیدگی به تروریست‌ها و حمایت‌های مرتبط با آنان را می‌دهد (سپهر، ۱۳۸۴، ۴۸).

مجمع عمومی سازمان ملل متحد نیز با اعلامیه‌ها و قطعنامه‌های مختلف، به تأکید بر اهمیت حقوق بشر و امنیت جهانی در مقابله با تروریسم پرداخته است. از جمله، قطعنامه شماره ۶۴/۱۶۸^۲ از کشورهای عضو خواسته است تا به حمایت از قربانیان تروریسم و جبران خسارت‌های وارد شده توجه خاصی داشته باشند. همچنین، اعلامیه محو تروریسم بین‌المللی^۳ تمام اقدامات تروریستی را، بدون توجه به ماهیت مرتکب، محکوم کرده و از کشورها تقاضای همکاری برای سرکوب این پدیده را مطرح کرده است.

کمیسیون حقوق بین‌المللی نیز در تدوین ضوابط حقوقی برای مقابله با تروریسم نقش داشته است. این کمیسیون به‌ویژه در مورد تعریف دقیق تروریسم و مصادیق آن، بحث‌های فراوانی را به‌وجود آورده است. با وجود این، عدم توافق کشورها در تعریف تروریسم باعث شده است که چهارچوب قانونی جامعی برای مقابله با این پدیده به‌صورت کلی ایجاد نشود.

۲-۲- کنوانسیون‌های بین‌المللی در مقابله با تروریسم

۲-۲-۱- کنوانسیون بمب‌گذاری تروریستی (۱۹۹۷ میلادی)

این کنوانسیون به‌عنوان یکی از اسناد بین‌المللی مهم، اعمال خاصی را که به‌صورت غیرقانونی و عمدی منجر به تخریب گسترده یا کشتن افراد می‌شوند، به‌عنوان اعمال تروریستی شناسایی می‌کند. بر اساس این

۱- تصویب شده در سال ۲۰۰۱ میلادی

۲- تصویب شده در سال ۲۰۰۹ میلادی

۳- تصویب شده در سال ۱۹۹۴ میلادی

کنوانسیون، کشورهای عضو موظفند که اقدامات لازم را برای تعقیب و مجازات مجرمین انجام دهند و همچنین تأمین منابع مالی و لجستیکی برای این نوع اعمال را ممنوع کنند.

۲-۲-۲- کنوانسیون بین‌المللی سرکوب حمایت مالی از تروریسم (۱۹۹۹ میلادی)

این کنوانسیون به‌عنوان یکی از اسناد مؤثر، تأکید دارد که کشورهای عضو باید تمامی اقدامات لازم را برای جلوگیری از تأمین مالی تروریست‌ها اتخاذ کنند. این کنوانسیون حمایت مالی از تروریسم را به‌عنوان یک جرم مستقل شناخته و از کشورها خواسته است که این نوع اعمال را در قوانین داخلی خود جرم‌انگاری کنند.

۲-۲-۳- کنوانسیون پیشگیری از تروریسم شورای اروپا (۲۰۰۵ میلادی)

این کنوانسیون به پیشگیری از شکل‌گیری گروه‌های تروریستی و حمایت از قربانیان آن‌ها توجه ویژه‌ای داشته است. در این کنوانسیون، اصول حمایت از قربانیان تروریسم، شامل پرداخت خسارت، ارائه خدمات روانشناسی و تأمین امنیت آنان، مورد بحث قرار گرفته است.

۲-۲-۴- کنوانسیون اروپایی جبران خسارت قربانیان جرایم خشونت‌آمیز (۱۹۸۳ میلادی)

این کنوانسیون به‌عنوان یکی از اسناد پیشگام در زمینه جبران خسارت به قربانیان جرایم تروریستی، موارد خسارت مادی و معنوی را تعریف کرده و الزاماتی را برای کشورهای عضو شرایط کاربردی جبران خسارت ارائه کرده است.

۲-۲-۵- کنوانسیون عربی مبارزه با تروریسم (۱۹۹۸ میلادی)

این کنوانسیون به‌عنوان یکی از اسناد منطقه‌ای، انواع اعمال تروریستی را تعریف کرده و الزاماتی را برای کشورهای عضو منطقه عربی در زمینه پیشگیری از این جرایم و مجازات عاملان آن‌ها مقرر کرده است. این کنوانسیون به‌ویژه تأکید دارد که تروریسم نباید به‌عنوان یک جرم سیاسی تلقی شود (غمامی، ۱۳۹۵، ۸۸).

۲-۲-۶- کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با تروریسم توسط حمله به تأسیسات نفتی (۲۰۱۰ میلادی)

این کنوانسیون به حمایت از تأسیسات نفتی و جلوگیری از استفاده از انرژی به‌عنوان یک ابزار تروریستی پرداخته است. این کنوانسیون به‌عنوان یک پاسخ به ترس از استفاده از مواد هسته‌ای و شیمیایی توسط گروه‌های تروریستی مطرح شده است (شاکری و همکاران، ۱۴۰۲، ۱۸۶).

۲-۳- نقش کنوانسیون‌های بین‌المللی در تعریف تروریسم و تعقیب مرتکبان

در کنوانسیون‌های بین‌المللی، معیارهای مختلفی برای تعریف تروریسم مطرح شده است. به‌عنوان مثال، کنوانسیون بین‌المللی سرکوب حمایت مالی از تروریسم مصوب ۱۹۹۹ میلادی تروریسم را به‌عنوان «اقدامات خشونت‌آمیز با انگیزه سیاسی» تعریف کرده است. همچنین، کنوانسیون بمب‌گذاری تروریستی مصوب ۱۹۹۷ میلادی به تعریف دقیق‌تری از اعمال خاص تروریستی پرداخته است که شامل تحویل، جاسازی، یا انفجار مواد منفجره در اماکن عمومی و تأسیسات دولتی است.

بسیاری از کنوانسیون‌ها به‌ویژه کنوانسیون پالرمو مصوب ۲۰۰۰ میلادی مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را پذیرفته است. این کنوانسیون از کشورهای عضو خواسته است که اشخاص حقوقی که در ارتکاب جرایم تروریستی نقش دارند، تحت تعقیب قرار گیرند. همچنین، کنوانسیون‌های متعددی از جمله کنوانسیون سرکوب تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۹۹۹ میلادی تأکید دارند که اشخاص حقیقی و حقوقی حامیان تروریست‌ها نیز باید مسئولیت خود را تحمل کنند (پورقاسم چورکوچان و بشیریه، ۱۴۰۰، ۶۴).

در بسیاری از کنوانسیون‌ها، الزاماتی برای ایجاد صلاحیت قضایی کشورهای عضو در رسیدگی به جرایم تروریستی مطرح شده است. بر اساس اصل استرداد یا محاکمه، کشورهایی که تروریست‌ها را در قلمرو خود یافتند، موظفند آن‌ها را محاکمه کنند یا به کشور دیگری که صلاحیت رسیدگی دارد، مسترد کنند.

۲-۴- چالش‌های موجود در اجرای کنوانسیون‌ها

یکی از چالش‌های اصلی در اجرای کنوانسیون‌های بین‌المللی، عدم وجود تعریف جامع و قابل قبولی از تروریسم است. این موضوع باعث شده است که برخی کشورها از این ابزار برای نیل به اهداف سیاسی خود سوءاستفاده کنند. برخی کشورها، حتی پس از تصویب کنوانسیون‌های بین‌المللی، تعهدات خود را نقض کرده‌اند. به‌عنوان مثال، حمایت ایالات متحده آمریکا از گروه‌هایی مانند مجاهدین خلق و جندالله، به‌رغم اینکه این گروه‌ها در فهرست گروه‌های تروریستی قرار دارند، مصداق این نقض تعهدات است. دیوان کیفری بین‌المللی^۴ در حال حاضر صلاحیت مستقیمی برای رسیدگی به جرایم تروریستی ندارد. بااین‌حال، در مواردی که این اعمال به‌عنوان جرایم علیه بشریت یا جرایم جنگی تلقی شوند، دیوان می‌تواند به‌صورت غیرمستقیم به آن‌ها رسیدگی کند.

جمهوری اسلامی ایران نیز به‌عنوان یکی از کشورهایی که بیشترین آسیب‌های تروریستی را تحمل کرده است، در چهارچوب کنوانسیون‌های بین‌المللی تلاش‌هایی برای مبارزه با این پدیده انجام داده است. با این حال، نظام حقوقی ایران با چالش‌هایی مواجه است. پس از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، ایران تلاش کرده است تا با توجه به تعهدات بین‌المللی خود، اقدامات لازم را برای مبارزه با تأمین مالی تروریسم انجام دهد. به‌عنوان مثال، ماده ۲۷۹ این قانون تعریفی از محاربه و افساد فی الارض ارائه کرده است که شامل اقدامات خشونت‌آمیز با هدف ایجاد رعب و هراس می‌شود. ایران با وجود تصویب قوانین و کنوانسیون‌های بین‌المللی، با چالش‌هایی مانند خلأ قانونی در جبران خسارت به قربانیان و عدم تخصیص منابع کافی برای حمایت از این قربانیان روبرو است. بنابراین، نیاز به اصلاحات قانونی و قضایی بیشتر در این زمینه وجود دارد.

سازمان ملل متحد و کنوانسیون‌های بین‌المللی نقش عمده‌ای در تدوین استراتژی‌های ضدتروریستی ایفاء کرده‌اند. با این حال، عدم توافق کشورها در تعریف تروریسم و نقض تعهدات بین‌المللی توسط برخی کشورها، به‌ویژه در حمایت از گروه‌های تروریستی، این تلاش‌ها را مختل کرده است. ایران نیز در راستای هماهنگی با این کنوانسیون‌ها، تلاش‌هایی انجام داده است، اما همچنان با خلأهای قانونی و قضایی در زمینه جرایم تروریستی و جبران خسارت به قربانیان روبرو است. بنابراین، نیاز به تدوین قوانین جامع‌تر و تقویت همکاری بین‌المللی برای مقابله با این پدیده وجود دارد.

۳- چالش‌های حقوقی و قضایی در مبارزه با تروریسم

۳-۱- عدم شفافیت تعریف تروریسم

تروریسم به‌عنوان یک پدیده پیچیده و چندوجهی، در سطح جهانی همچنان موضوع بحث است. در نظام حقوقی ایران، عنوان مستقلی برای تروریسم وجود ندارد (موسوی فرد، ۱۴۰۲) و قانونگذار ایران تنها به‌صورت پراکنده مصادیقی از این جرم را در قوانین مختلف جرم‌نگاری کرده است. علاوه بر این، تفاوت‌های موجود در تعاریف حقوقی و فقهی تروریسم، موجب شده است که در عمل، شناسایی دقیق مرتکبین و تعقیب قانونی آنان با مشکلاتی روبرو شود. به‌عنوان مثال، مفهوم محاربه در حقوق ایران، با تعریف عامی از تروریسم نزدیک است، اما به‌دلیل ابهامات موجود در این تعریف، اعمال مادی تشکیل‌دهنده تروریسم به‌درستی شناسایی نمی‌شود.

عدم تعریف واضح تروریسم در قوانین داخلی، منجر به چالش‌های زیادی در تعقیب و مجازات مرتکبین شده است. در حال حاضر، دادگاه‌های ایران در برابر تروریست‌ها، از عناوین کلی تری مانند «محاربه» و «افساد فی الارض» استفاده می‌کنند که این خود با ابهاماتی همراه است. به عنوان نمونه، در مواردی که عملیات تروریستی شامل حمله به افراد غیرنظامی یا اهداف عمومی می‌شود، تطبیق این اعمال با عنوان فقهی «محاربه» که عموماً به حمله به امنیت عمومی وارد است، با مشکلاتی مواجه است. علاوه بر این، عدم تعریف دقیق تروریسم، باعث می‌شود که دولت‌ها و یا حتی گروه‌های تروریستی از ابهامات موجود در تعریف تروریسم سوءاستفاده کنند. برخی کشورها مانند ایالات متحده آمریکا، در تعریف تروریسم انگیزه‌های سیاسی یا اجتماعی را در نظر نمی‌گیرند که این موضوع می‌تواند به توجیه اقدامات تروریستی یا حمایت از آن‌ها منجر شود.

۳-۲- خلأ حقوقی در جبران خسارت به قربانیان

در نظام حقوقی ایران، جبران خسارت به قربانیان جرایم تروریستی به صورت کافی مدنظر قانونگذار گرفته نشده است. با وجود تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ که در ماده ۱۴ به مسئولیت حقوقی اشخاص حقوقی اشاره کرده، اما هنوز معیارهای دقیق و کارآمدی برای جبران خسارت به قربانیان تروریسم وجود ندارد. بنابراین، قربانیان این جرایم در برابر آسیب‌های مادی و معنوی بدون پشتیبانی کافی قرار دارند. دولت ایران به عنوان نهاد تأمین‌کننده آسایش و توازن بخش میان امنیت و آزادی، مسئولیت اصلی تعقیب متهمین و الزام آنان به جبران خسارت را بر عهده دارد. اما در عمل، این مسئولیت به خوبی انجام نمی‌شود. علت اصلی این مشکل، عدم وجود قانون اختصاصی برای جبران خسارت به قربانیان تروریسم است. در نتیجه، جبران خسارت به صورت کلی از طریق اصول مسئولیت مدنی و کیفری انجام می‌شود که این روش دارای کاستی‌های فراوانی است و قربانیان را با مشکلات فراوانی روبرو می‌کند.

در بسیاری از موارد، بزهکاران تروریستی ناشناخته هستند یا توانایی مالی برای جبران خسارت را ندارند. در چنین شرایطی، دولت موظف است به جبران خسارت ناشی از این جرایم اقدام کند. اما در نظام حقوقی فعلی ایران، این مکانیسم به خوبی تدوین نشده است و بسیاری از قربانیان بدون جبران خسارت مانده‌اند. ضررهای معنوی ناشی از جرایم تروریستی، مانند آسیب‌های روحی و روانی، به دلیل عدم قابلیت اندازه‌گیری دقیق، غالباً مورد غفلت قرار می‌گیرند. این موضوع باعث می‌شود که قربانیان تروریسم از حقوق اساسی خود محروم شوند.

۳-۳- تعقیب حقوقی اشخاص حقوقی پشتیبان تروریست‌ها

در حقوق ایران، مفهوم مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی هنوز پذیرفته نشده است. پیش از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، حتی مسائل مربوط به حمایت مالی از تروریسم تحت عنوان مجزایی جرم‌انگاری نشده بود. با این حال، ماده ۱۰ کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فرامرزی که در کنفرانس پالرمو در سال ۲۰۰۰ میلادی تصویب شد، مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را پذیرفته است. این کنوانسیون، اشخاص حقوقی را که در ارتکاب جرایم تروریستی نقش دارند، دارای مسئولیت قرار می‌دهد، اما در قوانین داخلی ایران، این مسئولیت به صورت کافی تدوین نشده است.

برای مقابله مؤثرتر با تروریسم، ضرورت تدوین قوانین جدیدی که مسائل مسئولیت اشخاص حقوقی را پوشش دهد، بیش از پیش احساس می‌شود. در حال حاضر، قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ فقط در موارد خاصی از مسئولیت اشخاص حقوقی یاد کرده است، اما این مسئولیت به صورت کلی و جامع تدوین نشده است. لذا، تدوین قوانین جدیدی که به طور صریح مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را در حمایت از تروریسم تعریف کنند، ضروری است.

نظام حقوقی ایران، با توجه به تأکید بر مفهوم «محاربه» و «افساد فی الارض»، به صورت فقهی و قانونی، ابعاد خشونت‌آمیز تروریسم را شناسایی می‌کند. در ماده ۱۲۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مسائل معاونت و شرکت در جرایم تروریستی به عنوان جرم مستقل شناخته شده‌اند. در مقابل کشورهایی مانند ایالات متحده آمریکا و انگلستان که قوانین ضدتروریستی جامعی دارند، نظام حقوقی ایران در این زمینه ناقص است. در کشورهایی مانند آلمان و کانادا، صندوق‌های اختصاصی برای جبران خسارت به قربانیان تروریسم تأسیس شده است، در حالی که ایران هنوز از این مکانیسم‌ها بهره نبرده است.

۴- راهکارهای مقابله با تروریسم و بهبود وضعیت حقوقی و قضایی در ایران

۴-۱- اصلاحات حقوقی و قضایی

تدوین یک تعریف جامع و دقیق از تروریسم در قوانین کیفری ایران ضروری است. این تعریف باید شامل تمامی ابعاد تروریسم، از جمله خشونت فیزیکی، تهدید، اعمال خشونت غیرمتعارف و هدف ایجاد رعب و

وحشت در میان مردم باشد. توجه به معیارهای مختلف موجود در اسناد بین‌المللی، مانند کنوانسیون‌های سازمان ملل متحد و دستورالعمل‌های منطقه‌ای، می‌تواند به طراحی تعریفی مناسب کمک کند. تعریف تروریسم باید به گونه‌ای باشد که انگیزه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آن را نیز دربرگیرد و تفاوت‌های آن با مبارزات آزادی‌بخش ملی را روشن کند.

دولت باید صندوق‌های اختصاصی برای جبران خسارت به قربانیان جرایم تروریستی ایجاد کند. این صندوق‌ها می‌توانند از منابع مختلف، مانند غرامات و حقوق تعزیری تأمین مالی شوند. نظام قضایی ایران باید مکانیسم‌های کارآمدی برای الزام مجرمین به جبران خسارت به قربانیان ایجاد کند. این شامل جبران خسارت مادی و خسارت معنوی، روش‌های روان‌درمانی و ارائه خدمات پزشکی به قربانیان است. امکان استفاده از بیمه‌های خصوصی برای جبران خسارت به قربانیان تروریستی می‌تواند یکی از راهکارهای مؤثر باشد. لازم است قانون مجازات اسلامی ایران به گونه‌ای اصلاح شود که مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در حمایت از تروریسم را پذیرفته و تعقیب قانونی آنان را تسهیل کند.

۴-۲- همکاری بین‌المللی

ایران باید به‌طور فعال در کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط با تروریسم شرکت کند و تعهدات خود را در زمینه پیشگیری و مقابله با این پدیده اجرا کند. تقویت شبکه‌های اطلاعاتی با کشورهای دیگر و نهادهای بین‌المللی، مانند دفتر مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد، به منظور شناسایی دقیق تروریست‌ها و شبکه‌های حامی آنان. ایران باید با کشورهای دیگر در تأمین منابع مالی و فنی برای مقابله با تروریسم همکاری کند. ایران باید به‌صورت جدی به اجرای کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط با تروریسم، مانند کنوانسیون بین‌المللی سرکوب حمایت مالی از تروریسم و کنوانسیون مبارزه با بمب‌گذاری تروریستی پرداخته و تعهدات خود را انجام دهد. قوانین داخلی باید به گونه‌ای بازنگری شوند که با استانداردهای بین‌المللی مطابقت داشته و مسائل جبران خسارت به‌صورت کارآمدی در آن‌ها تضمین شوند.

۴-۳- رویکردهای جامع و پیشگیرانه

بررسی عمیق عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی باعث شکل‌گیری تروریسم می‌تواند به پیشگیری از

این پدیده کمک کند. به عنوان مثال، فقه گرایی مذهبی، اسلام‌هراسی و عدم تساوی اجتماعی از مهم‌ترین عوامل تشکیل‌دهنده تروریسم هستند (دری نوگورانی، ۱۳۹۱، ۱۱۱). تشویق به انجام پژوهش‌های علمی و دانشگاهی در زمینه شناسایی عوامل بنیادین تروریسم و طراحی راهکارهای پیشگیرانه. طراحی و اجرای برنامه‌های تبلیغاتی برای توضیح اصول حقوقی و انسانی در برابر تروریسم و نابود کردن معتقدات ایدئولوژیک تروریست‌ها. برگزاری دوره‌های آموزشی برای قضات، وکلا و کارکنان نظام قضایی در زمینه حقوق بین‌الملل و حقوق بشر مرتبط با تروریسم، به منظور افزایش آگاهی و توانمندی آنان در مقابله با این پدیده. طراحی برنامه‌های آموزشی در مدارس و دانشگاه‌ها برای تبلیغ ارزش‌های اجتماعی و انسانی که با تروریسم سازگار نیستند.

۴-۴- راهکارهای عملی و نوآورانه

تأسیس نهادهای مستقل برای نظارت بر اجرای قوانین مرتبط با تروریسم و جبران خسارت به قربانیان. این نهادها می‌توانند نقشی مؤثر در شفافیت و پاسخگویی نظام حقوقی ایفاء کنند. ایجاد سازوکارهایی برای نظارت بر اقدامات دولت در مقابله با تروریسم و جلوگیری از سوءاستفاده از قدرت. ایجاد مراکز خدمات روان‌درمانی برای قربانیان جرایم تروریستی و خانواده‌های آنان، به‌ویژه در مواردی که آسیب‌های روحی و روانی به وجود آمده است. طراحی برنامه‌های حمایتی شامل ارائه خدمات اجتماعی، مالی و حقوقی به قربانیان تروریسم و خانواده‌های آنان. اجرای برنامه‌های اجتماعی برای کاهش نابرابری‌ها و ایجاد محیطی مناسب برای جلوگیری از عضویت در گروه‌های تروریستی. تقویت قوانین داخلی برای مقابله با تحریم‌های بین‌المللی که به صورت غیرقانونی اعمال می‌شوند، مانند تحریم‌های مربوط به بنیاد علوی. ایجاد یک چهارچوب حقوقی جامع که شامل تعهدات بین‌المللی، قوانین داخلی و رویکردهای پیشگیرانه باشد. قانونگذاران ایران باید در تصمیم‌گیری‌های خود به استانداردهای حقوق بین‌الملل و تجارب کشورهای دیگر توجه داشته باشند. با اجرای این راهکارها، می‌توان به تدوین سیاست‌های کیفری و حقوقی مؤثرتر در مقابله با تروریسم و حمایت از قربانیان آن پرداخت.

نتیجه

پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که نظام حقوقی ایران در مقابله با تروریسم با چالش‌های جدی روبرو است. عدم تعریف جامع تروریسم، خلأهای حقوقی در جبران خسارت به قربانیان و محدودیت در تعقیب حقوقی اشخاص حقوقی حامی تروریست‌ها از مهم‌ترین مشکلات این نظام است. برای بهبود وضعیت حقوقی و قضایی در این زمینه، ضرورت تدوین قوانین جامع و کارآمد، تقویت همکاری‌های بین‌المللی و ایجاد مکانیسم‌های مؤثر برای جبران خسارت به قربانیان وجود دارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که پیش از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، نظام حقوقی ایران در مواجهه با تروریسم به صورت پراکنده عمل می‌کرد و از عناوین کلی‌تری مثل «محاربه»، «قتل عمد» و «تخریب» استفاده می‌کرد. این موضوع باعث شده است که تعقیب و مجازات مجرمین به دلیل عدم وجود تعریف دقیق و شفاف، با مشکلاتی روبرو شود. همچنین، برخی کشورها مانند ایالات متحده آمریکا، از ابهامات موجود در تعریف تروریسم سوءاستفاده کرده‌اند و این پدیده را به عنوان ابزاری برای نیل به منافع خود به کار برده‌اند.

در نظام حقوقی ایران، جبران خسارت به قربانیان جرایم تروریستی به صورت کافی مدنظر قانونگذار نگرفته است. با وجود تصویب قوانینی مانند قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ که در ماده ۱۴ به مسئولیت حقوقی اشخاص حقوقی اشاره کرده، اما هنوز معیارهای دقیق و کارآمدی برای جبران خسارت به قربانیان تروریسم وجود ندارد. این موضوع باعث می‌شود که قربانیان این جرایم در برابر آسیب‌های مادی و معنوی بدون پشتیبانی کافی قرار بگیرند. در حقوق ایران، مفهوم مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی هنوز پذیرفته نشده است. پیش از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مسائل مربوط به حمایت مالی از تروریسم تحت عنوان مجزایی جرم‌انگاری نشده بود. درحالی‌که کنوانسیون‌های بین‌المللی مانند کنوانسیون پالرمو مصوب ۲۰۰۰ میلادی و کنوانسیون بین‌المللی سرکوب حمایت مالی از تروریسم مصوب ۱۹۹۹ میلادی، مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را به وضوح پذیرفته‌اند، قوانین داخلی ایران در این زمینه ناقص و محدود به نظر می‌رسند.

سازمان ملل متحد و کنوانسیون‌های بین‌المللی نقش مهمی در تدوین استراتژی‌های ضدتروریستی ایفاء

کرده‌اند. قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد، مجمع عمومی سازمان ملل متحد و کمیسیون حقوق بین‌الملل، به تعهدات مشترک کشورها در زمینه پیشگیری از تروریسم و مجازات عاملان آن پرداخته‌اند. باین‌حال، عدم توافق کشورها در تعریف تروریسم و نقض تعهدات بین‌المللی توسط برخی کشورها، به‌ویژه در حمایت از گروه‌های تروریستی مانند مجاهدین خلق و جندالله، این تلاش‌ها را مختل کرده است.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

فارسی

- باباخانی، عرفان، ۱۴۰۲، امکان‌سنجی اثرگذاری پاسخ‌های ترمیمی در قبال بزهکاری تروریستی، **مجله حقوقی دادگستری**، شماره ۱۲۱.

- پورقاسم چورکوچان، علی و تهمورث، بشیره، ۱۴۰۰، مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی، **فصلنامه پژوهش حقوق عمومی**، شماره ۷۱.

- حکیمی‌ها، سعید، ۱۳۹۰، سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران در قبال مبارزه با تروریسم، **فصلنامه سیاست دفاعی**، شماره ۷۶.

- دری نوگورانی، حسین، ۱۳۹۱، اقتصاد تروریسم مفاهیم، محورهای اساسی و مطالعات تجربی، **فصلنامه آفاق امنیت**، شماره ۱۶.

- سپهر، حسین، ۱۳۸۴، واکنش شورای امنیت به رویه دولتها در مبارزه با تروریسم بین‌الملل، **فصلنامه راهبرد**، شماره ۳۶.

- شاکری، امیر؛ پوربافرانی، حسن؛ شادمانفر، محمدرضا، ۱۴۰۲، بررسی پروتکل مقابله با اقدامات غیرقانونی علیه سکوهای نفتی در منطقه فلات قاره در حقوق کیفری ایران، **فصلنامه فقه جزای تطبیقی**، شماره ۴.

- غمامی، سیدمحمد مهدی، ۱۳۹۵، چالش‌های حقوق بشری و شهروندی در مبارزه با تروریسم (مطالعه موردی نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا و جمهوری اسلامی ایران)، **فصلنامه آفاق امنیت**، شماره ۳۳.
- فیرحی، داود و ظهیری، صمد، ۱۳۸۷، تروریسم تعریف، تاریخچه و رهیافت‌های موجود در تحلیل پدیده تروریسم، **فصلنامه سیاست**، شماره ۳.
- کارگری، نوروز، ۱۳۹۱، **درون مایه‌های تروریسم**، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.
- موسوی فر، سیدمحمد رضا، ۱۴۰۲، واکاوی آسیب‌های احتمالی خانوادهای قربانی تروریسم به‌عنوان قربانیان ثانویه، **فصلنامه پژوهش‌های جرم‌شناسی کاربردی**، شماره ۲.
- مهرا، نسرين و کارگری، نوروز، ۱۳۹۳، تروریسم و حقوق کیفری، **فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری**، شماره ۸.
- میرکمالی، علیرضا؛ حاجی‌وند، امین؛ صفری، فرشید، ۱۳۹۷، تروریسم زیست محیطی در حقوق کیفری ایران و فرانسه، **دوفصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی**، شماره ۱۱.
- نمایان، پیمان، ۱۳۸۸، بررسی دلایل جرم‌انگاری تروریسم در اسناد بین‌المللی، **فصلنامه حقوق و مصلحت**، شماره ۴.

لاتین

- Costi, Alberto, 2006, Review Essay: Human Rights in the 'War on Terror', Victoria University of Wellington Law Review, (37) 3.

An Analysis of Key Changes in UCP 500 Compared to UCP 600

Homayoun Mafi, Sodabeh Asadian

Judicial Justice in Islamic Criminal Laws

Abolfath Khaleghi, Maryam Khalil Dokht

The Effects of the Pandemic on the Expansion of Terrorism

Mohsen Molaei Fard, Hadi Masoudi Far

Female Victimization Within the Family: Strategies and Foundations for Criminal Protection

Sayyed Alireza Mirkamali, Zahra Mahmoudi, Omid Zeynali

Challenges and Strategies for Implementing Hijab and Chastity

Mahmoud Habibi Tabar, Narges Zandi Aliabadi

Criticism of the Regulations of Article 3 of the Law on the Obligation to Officially Register Real Estate Transactions

Kousar Nazari, Ebrahim Yaghouti

A Comparative Study of the Principle of Good Faith in Iranian and French Law Based on the 2016 Reforms

akbar azimi

Recognition of the Right to the Environment in the Light of International Documents and Judicial Procedures

Mona Davanlou

Reflection on the Trend of Artificial Intelligence in Crime Prevention

Ali Najafi, Sayyed Mohsen Mousavi Far

Feasibility of Criminal and Legal Prosecution of Government Officials in Violation of Citizens' Right to Health

Abolhasan Jannati, Zainab Hashemi Baghi

A Comparative Critique and Analysis of the Nature of Smart Contracts in the Legal Systems of Iran and the United States of America

Amal Solimani, Maryam Eskandari

Comparative Analysis of the Crime of Aggressive Possession of Movable Property in Iranian and English Law:

Principles, Elements and Enforcement Guarantees

Amir Mohammad Mahrokh, Saeid Babaei

Peace Within Iran's Laws, a Comparative Analysis with Other Ways of Dispute Resolution

Mohammadbagher Parsa Pour, Azam Lotfi Neyestanek

Legal Effects and Consequences of Invoking the Rule of Necessity in International Law

Sayyed Mohammad Pedram Bathaei

Analysis of Crimes Related to Speculation Iranian and French Criminal Law

Vahid Kioumars

Comparative Study of Damage Caused by Damage in Iranian Law and International Sale of Goods Convention

Amirmohammad Tavakoli, Setayesh Haj Rajabali Tehrani

A Comparative Analysis of Unilateral Sanctions and Security Council Sanctions: Legal Analysis and Extraterritorial Implications

Sayyed Foad Alavi, Ali Taghi Zadeh, Mohammad Javad Ghasabi Fard

Crimes and Accidents Arising from Work in Iranian and French Law

Sima Soudagar

The Legal Status of the Use of Chemical Weapons by Iraq Against Iran from the Perspective of International Law

Sara Farzadi Mehr, Mojtaba Nazif, Qasim Moghadamian, Esmaeil Amouri

Criminal Policy Alternatives to Imprisonment in Crimes of the United States Armed Forces

Amirhasan Abolhasani, Sayyed Yahya Alavi, Elham Zare

Contract for the Carriage of Goods in the Legal Systems of Iran and France

Mahshid Sadat Tabaei, Fahimeh Taherloo

Establishing Rules of Artificial Intelligence in Combating Money Laundering and Asset Recovery

Ali Moyed Ahmadi, Amirreza Mahmoudi

Ownership of Mars from the Perspective of the 1967 Outer Space Treaty: Legal Analysis of Conflicts and Solutions

Mahdi Gharedaqui

Analysis of the Iranian Legislator's Criminal Policy Against Terrorist Crimes: Challenges and Solutions

Mostafa Rezaei

Conflict of Principles Governing Urban Lands with Property Rights in the Iranian Legal System

Sayyed Mohammadbagher Haghighyeghi, Farzin Yazdan Panah, Hamidreza Konari Zhadeh

A Jurisprudential-Legal Analysis of the Non-Enforceability of the Wife's Right to Divorce Clause in Marriage Contracts

Vahid Parsaei Daadras

The Position of Contract Interpretation in the Iranian Legal System

Aslan Alizadeh, Esmaeil Hoseini

Implementing the Decisions of the Court of Arbitration for Sport at the National Level

Sepideh Ahmadian Fard

Compensation for Personal Loss in Quasi-Crimes and its Examples in Criminal Laws: A Legal and Judicial Review

Meysam Hasani Zadeh

A Jurisprudential and Legal Study of Artificial Insemination in Iran

Fatemeh Moezzi, Hanieh Akbari, Hadi Roustaei